

● Onderzoek naar Zutphense subcultuur in boek *Antroposofie ontmoet*

Schrijfster houdt ‘antroposofisch bolwerk’ onder de loep

Zutphen en antroposofie, het prikkende buitenstaander Ilse Marrevee. Ze dook in dat onderwerp en leerde ervan, verwonderde en ergerde zich soms. Het leidde tot een boek.

door Johannes Rutgers

ZUTPHEN

Dit zijn geen doorsnee gesprekken. En het zijn ook geen doorsnee mensen. Ilse Marrevee uit Leiden, een aantal maanden werkend en soms overnachtend in Zutphen, merkte in 2007 op straat en in winkels al snel dat een duidelijk deel van de Zutphense bevolking een soort subcultuur vormt. „Het was de manier van spreken, van dingen benoemen.”

Wat het precies was, werd ook rap duidelijk. Meer dan gemiddeld is antroposofie hier geworteld. Vermoedelijk begonnen met de komst van antroposofisch huisarts Bos (jaren vijftig) en daarna een vrije school-achtig concept, is een zichzelf versterkende beweging op gang gekomen. Nu heeft naar schatting 10 tot 15 procent van de Zutphense bevolking duidelijke affiniteit met de antroposofie.

„Maar het is breder dan dat”, weet Marrevee. „Je hebt hier in verhouding veel astrologen, clavecimbelschakers. En toen ik hier vandaag het station uit kwam lopen kwam er een auto voorbij met grote letters ‘tai chi’ er op.”

Het liet Marrevee niet los; ze wilde meer weten over de beleving en gedachtwereld van die groep. Waarbij ze zich wel weer specifiek op antroposofie richtte. Na vele gesprekken met dertig mensen uit Zutphen en directe omgeving, verspreid over vier jaar, heeft ze er een boek over geschreven. Het bevat portretten van twaalf Zutphenaren.

Geeft het ook een totaalbeeld van de antroposofie-gemeenschap in Zutphen? Nee, want er is niet zojuist als één uniforme gemeenschap, zo is

Marrevee duidelijk geworden. Mensen geven op verschillende manieren invulling aan de ideeën van Rudolf Steiner (zie kader). Combineren dat soms met andere levensovertuigingen. „Het ging mij er ook niet om zo'n gemeenschap te willen treffen, of om het gedachtegoed van Steiner te beschrijven. Ik was juist benieuwd hoe mensen er individueel mee omgaan. Tegelijk zijn het bij elkaar wel verhalen die het individuele overstijgen; verhalen die samen in een breder kader te plaatsen zijn.”

Om de vraag maar te stellen: heeft Marrevee zelf iets met antroposofie? „Nee. Maar ik heb er ook niets tegen. In sommige aspecten herken ik me, hoewel ik ze misschien anders zou formuleren.”

De vele gesprekken hebben dat niet veranderd. De schrijfster heeft wel meer inzicht gekregen in deze ‘wereld’, maar er zijn ook nieuwe vragen en verbazing losgekomen.

„Voor veel mensen die ik sprak is de visie van Steiner allesomvattend. Het vormt het leven, de dood, de kosmos. Het is het idee dat alles verklaarbaar is, dat alles één samenhangend geheel is. Zelf ben ik iemand die juist denkt dat niet alles benoembaar is, dat je niet alles kunt begrijpen.”

Marrevee heeft tijdens haar ontmoetingen gemerkt dat er bij sommigen gespreksgenoten wel degelijk ook twijfels zijn. Twijfel of deze levensvisie inderdaad dé leidraad is. Of zorg om andermans mening, zowel die van buitenstaanders als van anderen uit antroposofische hoek. „Vanuit de angst dingen misschien verkeerd te formuleren of niet goed begrepen te hebben.” Op dat punt zit er licht

● Ilse Marrevee in een van de straten waar ze bij het boodschappen doen kennismaakte met een bijzondere kant van Zutphen. foto Ronny te Wechel

• • •

‘Je hebt hier veel astrologen, clavecimbelschakers. En toen ik hier vandaag het station uit kwam lopen kwam er een auto voorbij met grote letters ‘tai chi’ er op’

tussen de principes van de antroposofie en de praktijk. „De vrijheid van het eigen denken wordt benadrukt als iets van groot belang, tegelijk zijn sommige mensen bang om een bepaalde uitspraak te doen. Dat valt me op.”

Zelfreflectie

Er is nog een tegenstrijdigheid die Marrevee een paar keer trof. „Er zit een bepaalde moraliteit aan de uitgangspunten vast, dat vond ik soms moeilijk. Omdat ik dan in een gesprek het idee kreeg alsof ik moreel minder zou zijn. Een belangrijk uitgangspunt van antroposofie is het uitschillen van je oordeel. Maar als je als doel hebt niet snel een oordeel te vellen, moet je niet in werkelijkheid anderen de maat gaan nemen. Soms miste ik die zelfreflectie. De erkenning dat men het nastrevenswaardige ideaal vaak niet bereikt en dat het - naar mijn idee - een eeuwige worteling is.”

Het zijn kritische kanttekeningen over de stroming die ze van binnen onderzocht, maar Marrevee ziet ook waardevolle aspecten. Die eigen waarnemingen laat ze in het boek buiten beschouwing. Ze velt geen oordeel over antroposofie, laat staan over de mensen die ze sprak. „Het gaat er voor mij bij levensbeschouwingen niet om wie er ‘gelijk heeft’. Ik vind het interessant om inzicht te krijgen in hoe mensen dingen zien. Wat ze denken en doen vanuit een bepaalde filosofie of levensbeschouwing heeft meer impact op het leven dan de theorie. Het waren vrijwel allemaal heel aangename, interessante gesprekken, waarin ik ook veel geleerd heb

ILSE MARREVEE

● Ilse Marrevee sprak voor haar boek uitvoerig met dertig personen. Twaalf daarvan voert ze op in *Antroposofie ontmoet*. Onder hen Klaas Kuiken (rechter), Annelies Daniëls-Kuijper (arts), Derk Klein Bramel (oprichter zorgboerderij de Vijfsprong), Frank Loef (oprichter natuursupermarkten) en Attie Lichhart (vrijeschooldocent kunst).

● Ilse Marrevee (1962) studeerde theoretische psychologie en Franse Taal-en letterkunde.

over hoe ik zelf in elkaar zit.”

De keuze om persoonlijke verhalen op te tekenen heeft als gevolg dat Marrevee in haar boek niet explicet ingaat op de relatie Zutphen-antroposofie. De vragen hoe Zutphen tot een bolwerk van die levensbeschouwing is uitgegroeid en wat het voor de stad betekent, staan echter wél centraal bij de presentatie van het boek. Die is donderdag 17 september, van 20 tot 22 uur in het Stedelijk Museum (Rozengracht 3). Marrevee vertelt tijdens de boekpresentatie hoe ze de interviews heeft ervaren. Historicus Karel Post Uiterweer gaat in op de vraag wat antroposofen naar Zutphen trekken of ‘Zutphen antroposofenstad’ bestaat.

Een toegangskaart kost 10 euro (inclusief een drankje) en is te koop bij Boekhandel Van Someren & Ten Bosch. ‘Antroposofie ontmoet’, Ilse Marrevee. Uitgever: Elisabeth Publishing, www.elisabethpublishing.com. ISBN 9789082252200. Prijs: 19,90